

PÄÄKIRJOITUS

Tiedettä suuren yleisön käyttöön

Jukka Rantala

Suomalaiset arvostavat tieteellistä toimintaa. Tämä käy ilmi Tieteen tiedotuksen marras-kuussa julkaisemasta tiedebarometrissa. Kolme neljästä suomalaisesta ilmoittaa tuntevansa hyvin suurta tai melko suurta luottamusta yliopistoja ja korkeakouluja kohtaan. Suomalaiset luottavat kyselyssä mukana olleista instituutioista vain poliisiin ja puolustusvoimiin enemmän. Myös abstrakti käsite 'tiedeyhteisö' sijoittui luottamuskyseleyn kärkijoukkoon. 20:stä instituutiosta vähiten luottamusta tunnettiin Nokiaa ja poliittisia puolueita kohtaan. Kolmen vuoden välein tehtävä mittaus on tehty neljä kertaa aiemmin. Tämän vuoden tulokset perustuvat lähes tuhannen henkilön antamiin vastauksiin ja osoittavat, että suomalaiset luottavat tieteeseen yhtä paljon kuin aiempinakin mittausajankohtina.

Tuoreessa tiedebarometrissa vastaajat nostivat tärkeimmäksi suomalaiseksi tieteen saavutukseksi AIV-rehun, vaikka tuskin kaikki heistä tietävät, mikä keksinnössä oli niin mul-listavaa. Tiedebarometrin kaltaisiin kyselytutkimuksiin onkin suhtauduttava varauksella, koska ne eivät kerro paljoakaan kansalaisten tieteen ymmärryksestä. Sen sijaan tiedebarometri kuvaa suomalaisten suhtautumista tieteeseen ja sitä, mistä he saavat tiedetietoa käyttöönsä. Juuri tästä syystä tiedeyhteisön on syytä pohtia mittauksen tuloksia.

Lähes puolet vastaajista ilmoitti olevansa kiinnostunut historian- ja kulttuurintutkimuksesta. Yhtä kiinnostavina suomalaiset pitivät tietotekniikkaa sekä geenitutkimusta ja bioteknologiaa. Lääketieteen ja ympäristötieteen tutkimus sekä tieteen innovaatiot yleensä kiinnostivat suomalaisia enemmän, avaruustutkimus ja suomalaisen tieteen kansainvälinen menestys vähemmän. Kaikkein vähiten suurta yleisöä kiinnosti tiedepolitiikka, johon vain joka neljäs ilmoitti omaavansa jonkinlaista kiinnostusta. Vaikka merkittävimpinä suomalaisina tieteenharjoittajina kansalaiset pitivätkin luonnontieteen edustajia, humanistis-yhteiskuntatieteellinen tutkimus näyttäisi kahdentoista vuoden aikana säilyttäneen kiinnostavuutensa. Vastaajat näkivät näiden alojen tutkimuksen myös hyödylliseksi ja tarpeelliseksi. Vain joka kymmenes vastaaja oli eri mieltä esitetystä väitteestä ”humanistisista tieteistä ja yhteiskuntatieteistä on paljon hyötyä yhteiskunnan kehittämisessä”.

Raportin kiinnostavin anti käsittelee kysymystä, mistä suomalaiset saavat tiedetietonsa ja miten eri tiedonlähteiden asema on muuttunut kahdentoista vuoden aikana. Yhä suurempi osuus kansasta saa kosketuksen tieteeseen internetin välityksellä. Kun kuusi vuotta sitten joka toinen piti vastaavassa kyselyssä internetiä tärkeänä tieteellisen tiedon lähteenä, tänä päivänä näin ajattelee kaksi kolmesta. Netti alkaakin olla kansalaisten mielestä yhtä tärkeä

tieteellisen tiedon välittäjä kuin sanomalehdet, televisio ja radio, joiden asema on ollut vahva mutta koko ajan heikkenevä. Kolmen vuoden päästä mitä ilmeisimmin näemme internetin nousseen tärkeimmäksi tiedetiedon välityskanavaksi suurelle yleisölle. Internetin asema on vahva kaikissa ikäluokissa ja väestöryhmissä – tiedettä seuraavat netistä yhtä lailla kaiken ikäiset sekä eri tavoin koulutetut kansalaiset.

Tiedebarometrin laatija, tutkija Pentti Kiljunen uumoilee netin merkityksen kasvun vaikuttavan tiedetiedon laatuun. Hän pelkää kepeän tiedeviihteen haastavan asiapitoisen tiedeuutisoinnin. Asiapitoisuus ja kepeys eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia, mistä osoituksena *Tiede*-lehden kaltaiset aikakauslehdet. Niissä tiedeuutisointi tarjoillaan suurelle yleisölle nautittavassa muodossa asiantuntemuksesta tinkimättä. Tähän netin tiedeuutisoinnin pitäisi kyetä vastaamaan.

Tiedebarometri paljastaa, että tieteestä ja sen tuloksista tiedottaminen kansalaisille on hoidettu melko huonosti. Tyytymättömyys on lisääntynyt vuodesta 2004 lähtien, ja erityisesti tieteestä kiinnostuneet vastaajat toivat esille tyytymättömyytensä. Raportin laatija pyrkii keventämään tiedeväen vastuuta väittämällä, ettei kyseessä suoranaisesti ole tieteen oma vika. Eikö?

Tieteestä tiedottamisen heikkoa tulosta Pentti Kiljunen selittää sillä, ettei tieteestä ehkä ole ollut paljon tiedotettavaa tai ainakaan sellaista sanomaa, jota kansa kaipaisi. Kyse lieinee kuitenkin siitä, että tiedemaailman kovenevan kilpailun ja mittauksen aikakaudella yhä useampi tieteentekijä on keskittynyt puhumaan pelkästään tiedeyhteisölle – vieläpä kansainväliselle sellaiselle.

Historian ja yhteiskuntatieteiden tutkijoiden tutkimukset ovat perinteisesti välittyneet suurelle yleisölle suhteellisen hyvin, koska ne on useimmiten julkaistu kotimaisilla kielillä ja kirjamuodossa. Tästä kertoo muun muassa tämänvuotisen *Tieto-Finladia* -palkinnon ehdokkaudet. Yhä useampi humanistis-yhteiskuntatieteellisesti orientoitunut tutkija on kuitenkin viime aikoina alkanut painottaa julkaisemistaan kansainvälisissä jurnaaleissa. Suomen tieteen kansainvälistymisen kannalta tämä on myönteistä. Samalla on kuitenkin syytä pitää mielessä tavoite tieteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, mikä näillä aloilla usein tulee kotimaisen julkaisemisen kautta.

Tieteentekijöiden olisi syytä panostaa tieteen tuloksista tiedottamiseen kansalaisille. Siitä hyötyy suomalainen yhteiskunta mutta myös tiedeyhteisö. Vaikka suomalaiset ovat kiinnostuneita tieteestä ja luottavat siihen, he samalla näkevät tieteen muusta yhteiskunnasta eristäytyneenä ja vailla riittävää kosketusta ihmisten arkeen. Tämäkin käy ilmi tiedebarometrista. Tutkijoiden laskeutuminen norsunluutorneista muuttaisi suomalaisten asenteita entistä myönteisemmiksi tiedettä kohtaan.

Suuntausta helpottaisi, jos opetus- ja kulttuuriministeriö ottaisi yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen huomioon yliopistojen rahoituksessa. Uutta rahoitusmallia pohtinut työryhmä ei kuitenkaan nähnyt sitä tarpeelliseksi vedoten yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen moni-ilmeisyyteen ja -ulotteisuuteen. Toiveajattelua oli työryhmän näkemys yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen toteutumisesta koulutuksen ja tutkimuksen kautta puhumattakaan sen sisältymisestä näin läpäisyperiaatteella rahoitusmalliin. (Ks. OKM 2011, 26, 33.) Rahoitusmallin perusteella yliopistolaitoksilla ohjeistetaankin työntekijöitä käyttämään mahdollisimman vähän työaikaa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Kun yleistajuista julkaisemista tai esiintymistä ei ole otettu huomioon yliopistojen tuloskriteereissä, myös urallaan eteenpäin pyrkivillä tutkijoilla on houkutus jättää tutkimustulostensa kansantajuistaminen yliopistojen tiedottajille ja tiedetoimittajille. Tämä ei ole omiaan lähentämään tieteentekijöitä suureen yleisöön.

Lähteet

OKM 2011. Laadukas, kansainvälinen, profiloitunut ja vaikuttava yliopisto – ehdotus yliopistojen rahoitusmalliksi vuodesta 2013 alkaen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:26.

Tiedebarometri 2013. Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta tieteeseen ja tieteellis-tekniiseen kehitykseen. Tieteen tiedotus ry [www-dokumentti]. < <http://www.sci.fi/~yhdys/tb5/Tiedebarometri%202013.pdf>> (Luettu 12.11.2013).

***Jukka Rantala** on historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen professori Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksella.*